

Sygn. akt II CK 412/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Bronisław Czech

SSN Maria Grzelka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Spółdzielni Mieszkaniowej "Z.(...)" w K.

przeciwko A. K.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 3 lutego 2005 r.,

kasacji pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 10 marca 2004 r., sygn. akt I

ACa (...),

1. oddała kasację,

2. zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 1 800,- (jeden tysiąc osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za instancję kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w P. Ośrodek Zamiejscowy w K. wyrokiem z dnia 22 maja 2003 r. uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki umowę darowizny nieruchomości położonej w K. przy ul. K. zawartą przez pozwanego z jego matką B. K. oraz zastrzegł, że pozwany może się zwolnić z roszczenia powódki przez zapłatę kwoty 24.930,21

złoty z odsetkami ustawowymi od dnia 1 listopada 1998 roku i kosztami procesu w kwocie 3.464,30 złotych. Sąd Okręgowy ustalił, że B. K. była dłużniczką powódki oraz, że działając w porozumieniu z synem w celu pokrzywdzenia powódki, wyzbyła się ona swojej nieruchomości i stała się niewypłacalna. Zdaniem Sądu Okręgowego, w ustalonym stanie faktycznym spełnione zostały przesłanki art. 527 k.c.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego. Podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji odnośnie do złej wiary dłużniczki i pozwanego oraz co do stanu niewypłacalności B. K. Ponadto, uznał, że wyzbycie się nieruchomości przez pozwanego w drodze umowy sprzedaży, zawartej przed doręczeniem pozwu w niniejszej sprawie, na rzecz małżonków H. i Z. małżonków B., pozostających także w złej wierze odnośnie do pokrzywdzenia powódki, nie było przeszkodą do uwzględnienia powództwa. Brak po stronie pozwanego przedmiotu darowizny nie wyłączał legitymacji biernej pozwanego ponieważ art. 527 k.c. nie uzależnia skuteczności skargi pauliańskiej od tego, czy korzyść majątkowa odniesiona przez osobę trzecią znajduje się nadal w majątku tej osoby. Również sposób wykorzystania przez wierzyciela orzeczenia sądu o bezskuteczności jest kwestią odrębną, która nie wpływa na ocenę zasadności skargi.

W kasacji pozwany zarzucił powyższemu wyrokowi naruszenie prawa materialnego – art. 531 § 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że skarga pauliańska przysługuje przeciwko osobie trzeciej mimo, iż osoba ta rozporządziła uzyskaną korzyścią majątkową. Wskazał, że w rozpoznawanej sprawie zachodzi potrzeba wykładni art. 531 § 2 k.c., ponieważ przepis ten ani żaden inny, nie rozstrzyga jednoznacznie kwestii, czy w sytuacji objętej jego hipotezą wierzycielowi przysługuje skarga pauliańska przeciwko osobie trzeciej. Skarżący podtrzymywał pogląd, że w razie zbycia przez osobę trzecią korzyści uzyskanej w wyniku czynności prawnej z dłużnikiem dokonanej w celu pokrzywdzenia wierzyciela temu ostatniemu skarga pauliańska przeciwko osobie trzeciej nie przysługuje. Z powołaniem się na powyższe pozwany w kasacji wnosił o wydanie orzeczenia co do istoty sprawy lub uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotą skargi pauliańskiej jest żądanie ubezskutecznienia w stosunku do wierzyciela czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z osobą trzecią, celem zaś skargi pauliańskiej jest umożliwienie wierzycielowi zaspokojenia się z majątku osoby trzeciej w zakresie w jakim byłoby to skuteczne w stosunku do dłużnika gdyby ten nie

pozbył się swego majątku lub nie zrezygnował z jego powiększenia. Wyrok sądu uwzględniający powództwo stanowi materialno-prawną przesłankę powstania po stronie osoby trzeciej obowiązku takiego zachowania się, które pozwala wierzycielowi na uzyskanie tego na co mógł liczyć w przypadku realizacji wierzytelności z majątku dłużnika. W razie odpłatnej czynności podlegającej względnemu ubezskutecznieniu powyższy obowiązek osoby trzeciej znajduje uzasadnienie zarówno w koncepcji czynu niedozwolonego (art. 415 k.c.) jak i w koncepcji bezpodstawnego wzbogacenia (art. 409 k.c.). Osoba trzecia działająca w złej wierze może być postrzegana jako współwinna wyrządzenia wierzycielowi szkody przez udaremnienie mu możliwości zaspokojenia się z majątku dłużnika, względnie jako wzbogacona w stosunku do wierzyciela bezpodstawnie jego kosztem o przedmiot lub wartość, która, jako służące pokrzywdzeniu wierzyciela, nie powinny być znaleźć się w jej majątku i ze zwrotem których powinna się liczyć. Wyzbycie się przez osobę trzecią w/w przedmiotu lub wartości niczego w kwestii jej odpowiedzialności nie zmienia. Wprawdzie zaspokojenie się wierzyciela w wyniku egzekucji skierowanej do majątku osoby trzeciej nie jest w takiej sytuacji możliwe ale oznacza to jedynie niemożność skorzystania przez wierzyciela z określonego sposobu przymuszenia osoby trzeciej do wyrównania straty wynikłej z pozbawienia wierzyciela możliwości egzekwowania wierzytelności od dłużnika. Nie oznacza natomiast, że osoba trzecia zostaje zwolniona z odpowiedzialności wobec wierzyciela. Po zbyciu przedmiotu czynności prawnej z dłużnikiem osoba trzecia nie przestaje być współsprawcą szkody wierzyciela ani nie może się zasłaniać zarzutem, że nie jest już wzbogacona. Szkada, która powstała m.in. w wyniku jej nagannego działania nadal istnieje i nadal osoba trzecia znajduje się w sytuacji, o której mowa w art. 409 k.c. in fine. Sprawia to, że wierzyciel może poszukiwać ochrony przed niewypłacalnością dłużnika przez bezpośrednie żądanie zasądzenia od osoby trzeciej sumy jaką by pozyskał w wyniku egzekucji prowadzonej z majątku dłużnika. Warunkiem sine qua non jest w tym przypadku uprzednie uzyskanie przez wierzyciela prawomocnego wyroku, w którym czynność prawna osoby trzeciej z dłużnikiem zostanie uznana wobec niego za bezskuteczną. Wyrok taki ma charakter konstytutywny i nie może go zastąpić przesłankowe ustalenie bezskuteczności w procesie przeciwko osobie trzeciej o zapłatę.

Z powyższego wynika, że osoba trzecia, która przez czynność prawną z dłużnikiem dokonaną w złej wierze w rozumieniu art. 527 § 1 k.c. uzyskała korzyść majątkową, a następnie korzyść tę zbyła, nie tylko może być pozwana przez wierzyciela pauliańskiego, ale wręcz musi być pozwana i musi zostać wydany przeciwko niej

prawomocny wyrok zasądający na zapłatę, jeśli wierzyciel zamierza urealnić swoją do dłużnika wierzytelność z majątku osoby trzeciej. W każdym razie, mimo pozbycia się przez osobę trzecią przedmiotu czynności prawnej z dłużnikiem nie przestaje ona być wobec wierzyciela odpowiedzialna za to, że wierzyciel nie mógł się zaspokoić z majątku dłużnika. Odpowiedzialność ta może przybrać formę znoszenia przez osobę trzecią egzekucji z jej majątku na zaspokojenie wierzyciela (taka sytuacja została wyraźnie unormowana w art. 532 k.c.), ale może też wyrażać się w formie zapłaty przez osobę trzecią odpowiedniej kwoty, która – w razie odmowy może być przedmiotem dochodzenia przed sądem na podstawie art. 415 k.c. lub art. 409 k.c., a następnie egzekucji z majątku osoby trzeciej. Podobny pogląd Sąd Najwyższy wyraził w wyroku z dnia 30.IX.2004 r., IV CK 30/04 (nie publ.). Wierzyciel występujący ze skargą pauliańską nie ma obowiązku wskazania sposobu w jaki zamierza skorzystać z wyroku uwzględniającego powództwo. Uprawnienie do egzekucji z majątku osoby trzeciej wynika wprost z ustawy (art. 532 k.c.). Co do żądania zapłaty to nie ma przeszkód aby wierzyciel, obok zaskarżenia czynności prawnej dłużnika z osobą trzecią, wystąpił przeciwko osobie trzeciej także o zasądzenie na jego rzecz odpowiedniej kwoty. Może też z powołaniem się na prawomocny wyrok uwzględniający powództwo o ubezskutecznienie wytoczone przeciwko osobie trzeciej wystąpić z odrębnym powództwem o zapłatę.

W rozpoznawanej sprawie powódka popierała pozew przeciwko pozwanemu A. K. mimo, iż przed zawiśnięciem sporu pozwany zbył nieruchomość darowaną mu przez dłużniczkę. Z przyczyn wyżej przedstawionych należało uznać, że pozwany był legitymowany biernie. Odmienne stanowisko wyrażone w skardze kasacyjnej nie zasługiwało na uwzględnienie. Wynikałoby z niego, że uprawnienie wierzyciela ma charakter rzeczowy, oraz, że osoba trzecia działająca wobec wierzyciela w złej wierze pozostałaby w stosunku do niego bezkarna już tylko z racji samego wyzbycia się przedmiotu czynności prawnej z dłużnikiem. Do przyjęcia rzeczowego charakteru odpowiedzialności osoby trzeciej brak podstaw w świetle uregulowań art. 527 i nast. k.c. Koncepcji zwolnienia się osoby trzeciej z odpowiedzialności wobec wierzyciela sprzeciwiałaby się też idea patronująca unormowaniu skargi pauliańskiej wyrażająca się w ochronie wierzyciela przed poczynaniami osoby trzeciej działającej z pokrzywdzeniem wierzyciela. Najwyraźniej jest to widoczne w przypadku odpłatnego zbycia przez osobę trzecią przedmiotu czynności z dłużnikiem na rzecz nabywcy działającego w dobrej

wierze; wówczas – przy przyjęciu koncepcji prezentowanej w kasacji – wierzyciel pozbawiony był jakiejkolwiek ochrony przed niewypłacalnością dłużnika.

Na ocenę możliwości kierowania skargi pauliańskiej przeciwko osobie trzeciej mimo odpłatnego zbycia przez nią przedmiotu czynności prawnej z dłużnikiem nie wpływa treść art. 532 k.c. ani art. 531 § 2 k.c.

Jak to wyżej wskazano, pierwszy z wymienionych przepisów przewiduje jeden ze sposobów wykorzystania przez wierzyciela wyroku uwzględniającego skargę pauliańską; w całokształcie stosunków materialno-prawnych pomiędzy wierzycielem i osobą trzecią powstałych w wyniku orzeczenia sądu o bezskuteczności jest to sposób szczególny ale nie jedyny. Co do art. 531 § 2 k.c. natomiast, to już z samego brzmienia tego przepisu wynika, że korzystanie z niego jest prawem wierzyciela, które nie unicestwia prawa pozywania osoby trzeciej.

Z przedstawionych względów kasacja została oddalona (art. 393¹² k.p.c.).

Na marginesie można zauważyć, że w wyniku oddalenia kasacji wyrok Sądu Okręgowego uprawomocnił się w brzmieniu obejmującym także stwierdzenie, że pozwany może zwolnić się z roszczenia przez zapłatę powódce określonych należności. Kasacja nie stwarza podstaw do oceny zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację w powyższym zakresie, w związku z czym kwestia poprawności powyższego rozstrzygnięcia usuwa się spod kognicji Sądu Najwyższego. Można jedynie zauważyć, że danie stronie pozwanej prawa zrealizowania świadczenia zastępczego nie stwarza w zakresie tego świadczenia stanu powagi rzeczy osądzonej.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 108 § 1 k.p.c.